

ЖИТІЄ СВЯТОГО ОЛЕКСІЯ, ЧОЛОВІКА БОЖОГО, У РЕДАКЦІЇ “КНИГ ЖИТІЙ СВЯТИХ” СВЯТИТЕЛЯ ДИМИТРІЯ (ТУПТАЛА)

Досліджено особливості реценції образу Св. Олексія, чоловіка Божого, свт. Димитрієм (Тупталом). Зокрема, подано порівняльний аналіз житія із “Книг житій святих” з іншими відомими редакціями житія Олексія, чоловіка Божого. Зосереджено увагу на особливостях поетики, структурі цього тексту, а також специфіці обробки агіографічного матеріалу.
Ключові слова: житіє, Св. Олексій, чоловік Божий, “Книги житій святих”, свт. Димитрій (Туптало).

Житіє Святого Олексія, чоловіка Божого (кінець IV – початок V ст.), – пам'ятка перекладної візантійської агіографії часів Київської держави. Найдавніший давньоукраїнський переклад житія зберігся у списку XII ст. у складі Торжественника, що був зшитий зі Златоструєм, і тому був названий редакцією Златоструя. Саме ця редакція входила до складу багатьох рукописних збірників житій, Міней та Торжественників і була покладена в основу тексту житія Олексія, чоловіка Божого, з Великих Четьїх Міней митрополита Макарія. Впродовж XVII ст. були створені ще дві нові редакції житія – переклад цього житія з “Żywotyw świętych” П. Скарги і новий переклад грецького тексту житія, зроблений монахом Арсенієм Греком і надрукований 1660 р. у Москві.

Свт. Димитрій (Туптало) пропонує і свою версію цього житія, що міститься у 3-му томі “Книг житій святих” (К., 1700 р.) під 17 березня відповідно до православного календаря.

Монументальна чотири томна праця свт. Димитрія (Туптала) віддавна привертала увагу дослідників. При цьому найбільше їх цікавило питання джерельної бази “Книг житій святих”: адже від її доглибного аналізу залежить вирішення інших питань, що стосуються як змісту, так і форми творів агіографа.

Зв'язок житія Олексія, чоловіка Божого, в редакції свт. Димитрія (Туптала) з латинськими текстами відзначили ще І. Срезневський [12, с. 17], Д. Дашков [5] та І. Франко. Т. Пачовський доводить, що латинські тексти залучалися через посередництво твору П. Скарги. Що ж до тексту житія Олексія, чоловіка Божого, то львівський професор відзначав його залежність від тексту польського агіографа [9, с. 200].

Найдискусійнішим у літературознавстві залишається питання ступеню впливу на твір свт. Димитрія (Туптала) двох прототекстів – Великих Четьїх Міней митрополита Макарія і “Житій святих” П. Скарги. В. Адріанова-Перетц, яка докладно вивчила текст і літературну історію житія Святого Олексія на слов'янському ґрунті, робить висновок, що за основу для своєї версії житія святих узяв текст із Великих Четьїх Міней митрополита Макарія, доповнивши його подробицями із текстів П. Скарги та Арсенія Грека [1, с. 120]. М. Гудзін на підставі аналізу приміток у Пролозі, що належав свт. Димитрію, робить висновок про те, що він користувався твором П. Скарги. Але при цьому він не визначає міру його залежності від тексту польського єзуїта [4, с. 88].

Автор найґрунтовнішої праці, присвяченої “Книгам житій святих” свт. Димитрія, протоієрей Александр Державін, який віддав вивченню цього твору близько 40 років, писав, що в деяких випадках, коли Т. Пачовський говорить про запозичення з П. Скарги, насправді йдеться про запозичення зі спільного джерела – збірника житій Л. Сурія і що святий Димитрій звертався до П. Скарги лише у тому разі, коли бракувало інших джерел. Для житія Св. Олексія А. Державін визначає три джерела: Великі Четї Міней митрополита Макарія, збірник Л. Сурія і Анфологійон (1660 р.) [6, т. 2, с. 207].

Л. Янковська помічає вплив П. Скарги лише на початку роботи свт. Димитрія (Туптала) над житіями і зазначає, що цей вплив найбільше відчутний у мові та стилі житій [16, с. 54-55]. І. Жиленко заперечує залежність “Книг житій святих” від Великих Четьїх Міней Макарія, а згадки про цей твір у передмові Варлаама Ясинського й у примітках до житій пов'язує з політичними обставинами того часу, зокрема з критикою першого тому “Книг житій святих” патріархом Йоакимом. Натомість І. Жиленко вважає, що твори Симеона Метафраста є найголовнішим джерелом для свт. Димитрія [7]. Тут варто зазначити, що прот. А. Державін довів на конкретних прикладах, що святий погано знав грецьку мову, а посилання на Симеона Метафраста або позначка “від рукописів грецьких” були посиланням на “Acta Sanctorum” або на твір Лаврентія Сурія [6, т. 2, с. 220].

Із нерозуміння контексту й характеру праці святих часом виникали звинувачення у вторинності його агіографічних текстів. Насправді залежність від джерел ніяк не зменшує вартості його творів. Навпаки, коло використаних агіографом джерел, а також спосіб їх

використання свідчать про його оригінальність на слов'янському терені. Міру ж оригінальності укладача можна встановити лише шляхом докладного аналізу кожного з житій, що ввійшли до збірника, під кутом зору як фактографічного, так і стилістичного, а також ідеологічного аналізу. Що ми і спробуємо зробити на прикладі житія Олексія, чоловіка Божого.

Проблема джерел, що ними користувався свт. Димитрій (Туптало) під час укладання своїх "Книг житій святих", на перший погляд не така вже й складна. Адже він сам часто вказував джерела на початку житій, а другий том "Книг житій святих" містить два списки "вчителів, переписувачів, істориків та оповідачів", твори яких використовував святий. Відповідно до "Розпису книг келійних" у бібліотеці свт. Димитрія (Туптала) містилося понад 300 видань, із них – майже 180 – латиною. Зокрема, ми знаємо, що серед бібліотечних книг були твори Л. Сурія, П. Скарги [10, с. 71–86]. А в 1693 році святителеві були привезені з Гданська 18 томів "Acta Sanctorum" (січень – травень), про що він робить запис у своєму "Діаріуші". До того ж, працюючи над першим і другим томами, свт. Димитрій (Туптало) мав змогу користуватися бібліотекою Києво-Печерського монастиря. Особисте листування святителя свідчить про те, що навіть коли він сам не мав доступу до потрібних книжок, то просив свого близького друга – чудовського монаха Феолога – зробити для нього виписки [13]. Однак аналіз джерельної бази "Книг житій святих" ускладнюється тією обставиною, що не завжди можна довіряти вказівкам автора щодо джерел його творів. Так, на початку житія Олексія, чоловіка Божого, святий зазначає: "От Метафраста и великія Мѣнеи чети сокращенѣ". Варто зазначити, що агіограф дуже рідко прямо посилається на латинські джерела, але назва "от Симеона Метафраста" була фактично завуальованим посиланням на "Vitae Sanctorum" Л. Сурія, які містили латинський переклад житій святих у редакції Симеона Метафраста. А у випадку житія Св. Олексія – ще й посиланням на текст П. Скарги, що має назву "Żywot S. Aleksego pisany od Symeona Metafrasta i innych". І хоча в самих "Книгах житій святих" нема посилань на твір польського єзуїта, але в Пролозі, що належав святителеві, а тепер зберігається у зібранні Московської духовної академії, серед джерел вказується і П. Скарга [4, с. 88]. Згадка про Метафраста могла свідчити і про загальну настанову повернення до джерел, а також про прагнення "засвідчити вірність патристичній традиції грецького Сходу, що програмово трансформувалася в ідеології Московського царства на промосковську орієнтацію" [2, с. 12]. Архімандрит Рафаїл (Турконяк) зазначає, що у критичному виданні грецької збірки Симеона Метафраста немає житія Олексія, чоловіка Божого [3, с. 167].

Отже, спробуємо розібратися, чи справді святий користувався джерелами, про які згадав на початку житія, і чи він обмежився лише ними. Розглянемо епізод, яким відкривається житіє Св. Олексія, чоловіка Божого, а саме – оповідь про благочестивих батьків святого. Відразу подаємо паралельні тексти з Великих Четирь Міней митрополита Макарія і "Житій святих" П. Скарги:

"Книга житій святих" святителя Димитрія Т. 3. – К., 1700. – Арк. 129)	ВЧМ митрополита Макарія ¹	P. Skarga "Żywoty Świętych" , Kraków, 1619. – S. 628
Бѣ мужъ Благочестивъ въ ветхомъ ² Римѣ, именемъ Еуфиміанъ, въ времена Благочестивыхъ Царей Аркадія и Онорія, великъ в Болярехъ и богатъ зѣло, ему же бяху три тысящи слугъ, златыя поясы, и свѣтлыя шелковыя одежды носящихъ. Неимѣ же чады, яко неплоды бѣ жена его. Добръ же бѣ той Мужъ, заповѣди Божія опасно соблюдаей. Постяше по вся дни до девятого часа, и три трапезы въ дому своемъ сиротамъ, и вдовицамъ, нищимъ, страннымъ же и болнымъ поставляше, а самъ въ девятый часъ съ странными Иноками обѣдоваше. И егда въ который день, случашесе мало убогихъ на представляемыхъ имъ трапезахъ имѣти, и мнѣ от обычныхъ щедротъ своихъ изъяснити имъ милостынѣ, тогда, падши на землю предъ Богомъ глаголаше: нѣсмь достоинъ ходити по земли Бога моего	Бѣ мужъ благочестивъ в Римѣ именемъ Евфиміанъ при Аноріи и Аркадіи славную царю римску, великъ бывъ в болярехъ и богатъ зѣло. Бяху же ему три тысяща отрокъ съ златыми поясы и свѣтлы ризы носяще. И не бѣ имя чада, зане подружіе его неплоды бѣ. Съ благочестиемъ живыи заповѣди Божія сътворяя алкааше же толикіи мужъ по вся дни до девятого часа и три трапезы поставляше в дому своемъ сиротамъ и вдовицамъ и страннымъ и мимоходящимъ и болящимъ. Самъ же в девятый часъ бѣ вкушаа съ странными и черныци и нищими и ядыахе хлѣбъ свои и егда идяахе в полату цареву милостыню свою даахе предъ собою глаголя, яко нѣсмь достоинъ ходити по земли Божіи	Był w Rzymie mąż pobożny, imieniem Eufemjanus, senator wielki, ktery miał trzy tysiące sług, pasy złote i jedwabne szaty noszących. Dzieci żadnych nie miał, mając żonę nieplodną, a był człowiekiem bardzo dobrym. Trzy stoły zawsze w domu swym gotował, ktery wdowami, sierotami, pielgrzymami, ubogimi i chorymi osadzał, a sam aż o dziewiątej godzinie z mnichami podryżnymi obiadował. A gdy się dzień trafił, iż tak wielu ubogich mieć nie mył i mniej miłosierdzia pokazał, padłszy na twarz swoją przed Panem Bogiem, mył: Nie godzienem chodzić po ziemi Pana Boga mego

¹ Цит. за вид.: Адрианова В. П. Житие Алексея человека божия в древней русской литературе и народной словесности / Варвара Адрианова. – Петроград: Типография "Башмаков и Ко", 1917. — С. 484.

² Епітет "ветхий" міг бути запозичений з проложного житія Св. Олексія.

Бачимо, що текст у редакції свт. Димитрія (Туптала) дуже близький до тексту з Великих Четвх Міней митр. Макарія, але разом з тим деякі подробиці, зокрема згадка про “шовковий одяг слуг”, кінцівка цього епізоду, а також структура деяких речень, свідчать про використання тексту П. Скарги. Цей уривок є наочним прикладом того, що святий дуже рідко йшов за якоюсь однією редакцією, до того ж для нього не характерне дослівне запозичення. Радше, може йтися про майстерну контамінацію двох джерел. Однак у такому разі виникає проблема методологічного характеру, а саме – як визначати головне джерело, брати за визначальний критерій частотність запозичень чи спосіб використання. У цьому конкретному випадку обидві редакції можуть бути визнані за джерело для святого.

Окрім джерел, вказаних самим свт. Димитрієм на початку житія Св. Олексія, він користувався і текстом з “Анфологіона” Арсенія Грека 1660 р. (переклад з венеційського видання 1644 р. Агапія Критського). Звідти він запозичував ті подробиці, яких не було в редакціях Великих Четвх Міней митр. Макарія і П. Скарги. Зокрема, це згадка про волосяницю, яку з дитинства носив Святий Олексій, епізоди з життя святого після повернення додому, писання хартії. Один із найдраматичніших епізодів житія Святого Олексія, а саме: читання хартії і плачі рідні свт. Димитрій (Туптала) передає близько до тексту Анфологіона, де цей епізод прописаний дуже докладно.

При цьому святий унікав риторичного стилю цієї редакції і стилістично вдосконалював текст. Наприклад:

“Книга житій святих” святиеля Димитрія (Т. 3. – К., 1700. – Арк. 129)	Анфологіон. – М. 1660 р. – Арк. 9.
И разсмотрѣвъ суету міра, положи въ умѣ своемъ отрицатися настоящихъ житейскихъ благъ маловременныхъ, да наслѣдствуетъ вѣчная. и начать умерщвляти плоть свою, острую на тѣлѣ своемъ о тай носящи власяницю	Отнюду же познавъ суетное міра и непостоянное, и души безсмертіе, вложи благое намѣреніе, отрицатися настоящихъ житейскихъ благихъ яко привременныхъ и удобоувядаемыхъ, да наслѣдуетъ неглѣнная и вѣчная. Симъ поучайся на всякій день от Бога просвѣщаемъ, и премудрый, наложи расу власяную втай родителей, и ношаше на плоти назѣ

Бачимо, що текст в обробці свт. Димитрія (Туптала) стає лаконічнішим і зрозумілішим. Принцип скорочення оригіналу агіограф декларував ще у передмові до другої частини своїх “Книг житій святих”.

Книга Лаврентія Сурія і збірник “Acta Sanctorum” були для святого джерелом уточнення власних назв та іншого фактичного матеріалу. Зі збірника Лаврентія Сурія він вніс ім’я хартуларія – Аетій і дату упокоєння святого. У кінці житія святий подає докладну інформацію про дату смерті Св. Олексія, чоловіка Божого, і повідомляє читача про загальний історико-культурний контекст. При цьому він надає перевагу відомостям із Лаврентія Сурія перед “Анфологіоном”:

“Книга житій святих” святиеля Димитрія (Т. 3. К., 1700. – Арк. 133 зв.)	Surius, <i>Historiae seu vitae Sanctorum</i> ¹	“Анфологіон”. – М., 1660 р. – Арк. 37.
Преставися Алексій святий въ шестнадесятый Календѣ Априля, сіесть, марта въ 17 день, въ лѣто бытія міра 5919, воплощенія же Бога Слова 411. Царствовашу въ Римѣ Онорію, при Иннокентію Папѣ, въ Константинополь же царство державшу Феодосію юнѣйшему, всѣми же владоущу Господу нашему Иисусу Христу	Imperator autem aream e marmore et fmaragdo faciendam curavit; in eaque corpus fanctiffimum pofuit XVI. Calendas Aprilis, Archadio et Honorio imperatoribus, Innocentio autem primo pontificer	Успе же преподобный, в 17 марта мѣсяца. В лѣто от Христа в четьресотное и десятое, в лѣтѣхъ Онорія царя римскаго, и Маркіана архієпископа, яко же нѣцѣи же Иннокентіа. в Константинѣ же градѣ царствующу Феодосію сыну Аркадіеву

До того ж на берегах він додає маргіналію – “Літера пасхална бысть тогда 4 в руцѣ, лѣто 6, число же марта 17 бысть пятък”. Мотив пошуку Божої людини посилюється запозиченою подробицею з Acta Sanctorum – “Et tunc egressi qujsierunt eum, & non invenientes” (“По гласѣ томъ людіе въ всемъ Римѣ искаху таковаго Человѣка, и не обрѣтающе недоумѣвахуся”).

Що ж до методів роботи з джерелами, то, крім вже згаданого принципу скорочення оригіналу, можемо назвати ще такі: конкретизація та деталізація оповіді, заміна лексики (наприклад, “пре-

¹ Цит. за виданням: Massmann H.F. Sanct Alexius Leben in acht gereimten mittelhochdeutschen Behandlungen: nebst geschlicher Einleitung, so wie deutschen, griechischen und lateinischen Anhangen. Leipzig, 1843. — P. 175.

стол” агіограф замінює на “крісло”, “камору” на “ложницю”), зміна порядку слів і навіть деяких епізодів, часте вживання питальних та окличних речень, поширення оповіді діалогами (за рахунок заміни непрямой мови прямою), увага до побутових деталей, активне використання виражального потенціалу синонімії та антиномії, паралельних конструкцій (“ова бо вдовства своего, ова же сыновня лишенія рыдаше”).

Завдяки такій правці редакція свт. Димитрія (Туптала) вирізняється бароковою драматизацією та підкресленою емоційністю.

Порівняльний аналіз житія Св. Олексія, чоловіка Божого, у редакції свт. Димитрія (Туптала) з іншими редакціями свідчить про те, що однаковою мірою агіограф звертався до трьох джерел: Великі Четві Мінеї митрополита Макарія, “Житій святих” П. Скарги та “Анфологіона” Арсенія Грека. Житія свт. Димитрія, на нашу думку, варто розглядати в руслі потриденського руху “повернення до джерел”. І в цьому контексті, як не парадоксально, найближчим за формою і духом до його твору є “Житія святих” польського єзуїта. Спільність підходів П. Скарги і свт. Димитрія (Туптала) можна бачити в настанові зробити житія святих духовною поживою для всіх верств населення з метою виконання ними дидактичної функції, формування духовних інтенцій пастви. Як пише дослідниця А. Капушчинська, житій святих П. Скарги, “метою Скарги було пристосування агіографічних текстів до потриденської ідеологічно-суспільної ситуації, зокрема у дусі повернення до джерел християнства” [19, с. 9]. А. Чечереллі зазначає, що “контрреформаційна агіографія оминала посередництво популярних середньовічних збірників і взорувалася на давні тексти” [17, с. 45]. Як П. Скарга, так і свт. Димитрій (Туптало) уникали використання у своїй роботі популярних у Середньовіччі збірників “Legenda aurea” і “Gesta Romanorum” як таких, що не відповідали вимогам нової агіографії. І хоча інтенцією свт. Димитрія (Туптала) не було опрацювання житій святих в академічному, критичному дусі, – характерному для болландистів, – працював він над житіями передовсім як мораліст, а не історик церкви, та все ж його принцип “да не буди ми лгати на святого” вимагав застосування певного критичного апарату під час порівняння інколи суперечливих свідчень з різних редакцій житій.

Щодо специфіки сприйняття образу самого Святого Олексія, то ми маємо відзначити свідому настанову святителя Димитрія творити цей образ як приклад аскета. Звернімо увагу на назву житія Св. Олексія в редакції святителя – “Житіє преподобного Алексія чоловіка Божія”. Агіограф обирає одночленну форму “житіє” (на відміну від цілих номінативних комплексів у деяких редакціях, наприклад, “Слово с[вя]т[а]го человека Божія Алексія житіє и хоженіє і о преставленіє” (ІР НБУВ, Ф. 310 (Ніж), № 28, арк. 145–158)) і визначає Св. Олексія як преподобного. І хоча у православній традиції за цим святим закріпився титул преподобного (хоч і монахом він не був), у деяких редакціях можемо зустріти інші варіанти титулування – просто “святий”, “блаженний” (ІР НБУВ, Ф. 310 (Ніж), № 162), “праведний” (ІР НБУВ, Ф. 301 (КДА), № 581 П, арк. 119–129.) Врахування чину святості важливе під час аналізу житія, адже вказівка на форму подвижництва також є жанровим елементом, оскільки багато в чому визначає структуру житія. Святитель вносить до житія саме ті подробиці, які б мали підкреслювати вагу аскетичного подвигу святого. Слідом за редакцією “Анфологіона” свт. Димитрій (Туптало) пише про те, що від ранніх років Олексій, чоловік Божий, носив волосяницю, приховуючи це від батьків. Ця подробиця з редакції святителя згодом перекочувала у рукописи “народних” житій. Також він підкреслює й інші аскетичні чесноти святого: мовчання (“лице свое преклоненно имѣяше, умъ же его бѣ горѣ въ Богомышленіи упражняяся”), суворий піст (“всегда постяся, мало хлѣба и воды вкушая”), нестяжання (“и аще кую от Христолюбивыхъ приемляше милостиню, раздаюше то другимъ нищимъ престарѣлымъ въ препитаніє”), уникання людської слави (“бѣгая челоѣческія славы и почитанія”), чужання і молитва (“по всяже ноци безъ сна въ молитвѣ пребываше”). Для емоційного впливу на читача використовує агіограф і натуралістичні описи зовнішності святого: “и толико изсушися плоть его от многаго воздержанія, яко увяде красота лица его, зрѣніе помрачися, очи воглубишася и токмо кожа его и кости зряхуся” [11, арк. 131].

Витривалість святого підкреслювалася і тією обставиною, що комірчина, де оселився Святий Олексій після повернення додому, була не лише при вході до батькового помешкання, а й навпроти помешкань його матері та дружини і він щодня бачив і чув плачі своєї рідні. Якщо у ранніх редакціях житія вчинок святого не потребував якогось додаткового пояснення, то вже свт. Димитрій (Туптало) вважає за необхідне докладніше його пояснити. Він вводить епізод, у якому святий звертається до своїх родичів зі словами “лучше бо подобаетъ всякому послушати Творца и Спаса своего, неже Родителя своя: Вѣрую же яко елико опечалихъ вы, толико вѣщую примете радость, въ воздаяніи Небеснѣмъ” [11, арк. 131 зв.]. У такому контексті ті, хто виглядав жертвами подвигу святого, стають причетними до його слави і святості. Отже, український агіограф, створюючи свою редакцію житія Св. Олексія, чоловіка Божого, ще більше, ніж його попередники, підкреслює і увиразнює аскетичний подвиг святого.

Таким чином, свт. Димитрій (Туптало) не тільки вводив до читацького репертуару співвітчизників величезний корпус агіографічних текстів, але і робив це у такий спосіб, щоб вони виконували дидактичну мету і стали духовною поживою для будь-якого віку і соціального стану. Популярність житій святих свт. Димитрія (Туптала) криється не лише у зовнішніх обставинах (відсутність до цього повного й досить компактного викладу житій церковнослов'янською мо-

вою), але передусім в обробці і пристосуванні житій святих для потреб широкого загалу. Майстерність, з якою святитель обробив житіє Св. Олексія, чоловіка Божого, стала причиною того, що саме ця редакція ввійшла до багатьох рукописних агіографічних збірників, а згодом використовувалася і під час укладання духовних віршів про Святого Олексія.

Звичайно, наші висновки щодо джерел житія Святого Олексія не можуть бути поширені на інші житія з цього самого агіографічного збірника, оскільки кожне з використовуваних святителем джерел виконувало різну функцію стосовно конкретних житій. Проте можемо констатувати, що окремі житія в редакції свт. Димитрія (Туптала) були не простим перекладом з одного джерела, а майстерним переказом двох або й більше джерел, фактографічно вивірені і стилістично вдосконаленими.

Література

1. Адрианова В. П. Житие Алексея человека божия в древней русской литературе и народной словесности / Варвара Адрианова. — Петроград, 1917. — 518 с.
2. Архиепископ Ігор (Ісіченко). Аскетична традиція Києво-Печерського монастиря в агіографічному дискурсі свт. Димитрія Туптала / Архиепископ Ігор (Ісіченко) / Дмитро Туптало у світі українського бароко: збірник наукових праць. — Львів: Артос-Апріорі, 2007. — С. 7–14.
3. Арх. Рафаїл (Турконяк). Димитрій Туптало, митрополит Ростовський, та його "Четїї Мінеї" / арх. Рафаїл (Турконяк) // Київська академія. — Вип. 6. — 2008. — С. 158–168.
4. Гудзий Н. К. Переводы Жywotów świętych Петра Скарги в юго-западной Руси / Н. К. Гудзий. — Киев: Типография Университета Св. Владимира, 1917. — 135 с.
5. Дашков Д. Стихи и сказания про Алексея Божия человека / Д. Дашков // Беседы в ОЛРС. — Москва, 1868. — Вып. 2. — С. 22–43.
6. Державин А., протоиерей. Радуют верных сердца. Четьи-Минеи свт. Димитрия, митрополита Ростовского, как церковно-исторический и литературный памятник / прот. Александр Державин. — Часть первая. — Москва: ИИПК "ИХТИОС", 2006. — 288 с.; Часть вторая. — 2008. — 384 с.
7. Жиленко І. В. Житіє та чудеса святої великомучениці Варвари [Електронний ресурс] / Ірина Жиленко // Режим доступу: <http://litopys.org.ua/synopsis/warv.htm> — Назва з екрану.
8. Житіє и жителство преподобного и богоносного отца нашего Алексія человека Божія // Анфологон. — Москва, 1660. — Арк. 1–37.
9. Пачовський Т. Відгуки "Жywotów świętych" Петра Скарги в Четьїх-Мінеях Дмитра Тупталенка / Теоктист Пачовський/ Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. — 1937. — Т. CLV. — С. 191–202.
10. Преставление св. Димитрия митрополита Ростовского, и опись оставшегося после него имущества // Москвитянин. — 1856. — Т. 6. — С. 71–86.
11. Ростовский Димитрій. Житіє преподобного Алексія человека Божія / Ростовский Димитрій / Димитрій Ростовский. Книга житій святих. — К., 1700. — Кн. 3. — Арк. 129–133.
12. Срезневский И. И. Древнее житие Алексея человека Божия сравнительно с духовным стихом об Алексее божьем человеке / И. И. Срезневский // Зап. Импер. акад. наук. Т. 1. — Санкт-Петербург, 1867. — Кн. 1. — Прил. 2. — С. 1–18.
13. Федотова М. А. Эпистолярное наследие Димитрия Ростовского / М. А. Федотова. — Москва: Индрик, 2005. — 384 с.
14. Чиварди А. Влияние Жywotów świętych на Четьи-Минеи: краткий обзор вопроса в научной литературе (1849–1994 гг.) / Антонио Чиварди // Герменевтика древнерусской литературы. Вып. 11. — Москва: Языки славянской культуры, 2004. — С. 380–392.
15. Шляпкин И. А. Св. Димитрий Ростовский и его время (1651–1709 г.) / И. Шляпкин. — Санкт-Петербург: Типография и хромофотография А. Траншель, 1891. — 460 с. + дод. 102 с.
16. Янковска Л. Жития византийских песнотворцев в Четїих Мінеях Св. Димитрия Ростовского / Людмила Янковска / Acta Universitatis Nicolai Copernici: Nauki humanistyczne — społeczne. Ser.: Filologia rosyjska. — Toruń, 1994. — № 4. — С. 3–17.
17. Ceccherelli A. Od Suriusa do Skargi: studium porównawcze o "Żywotach świętych" / Andrea Ceccherelli. — Izabelin, 2003. — 286 s.
18. Kapuścińska A. Tradycje fabularne "Żywotów świętych" Piotra Skargi / Anna Kapuścińska // Praktyki opowiadania / red. Bogdan Owczarek, Zofia Mitosek, Wincenty Grajewski. — Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2001. — С. 301–319.
19. Kapuścińska A. Żywoty świętych Piotra Skargi. Hagiografia – parenetyka – duchowość / Anna Kapuścińska. — Szczecin, 2008. — 244 s.
20. Skarga Piotr. Żywot ś. Alexego / Piotr Skarga // Skarga Piotr. Żywoty świętych...na każdy dzień przez cały rok, wybranych z poważnych pisarzy y doktorów kościelnych. — Kraków, 1619. — С. 628–631.
21. Surii L. Vita S. Alexii / L. Surii // Massmann H.F. Sancti Alexii Leben in acht gereimten mittelhochdeutschen Behandlungen: nebst geschichtlicher Einleitung, so wie deutschen, griechischen und lateinischen Anhängen. Leipzig, 1843. — P. 172–175.
22. Vita S. Alexius confessor // Acta Sanctorum. Julii. — Paris, 1868. — Vol. 4. — P. 251 — 254.

The article investigates the features of reception of an image of St. Alexius, Man of God by St. Dymytriy (Tuptalo). In particular, the author compares life of St. Alexius with the most popular editions of this life. The author focuses on the peculiarities of their poetics, texts structure and specific features of hagiographical material.

Key words: *life of saint, St. Alexius, Man of God, "Knyby zhytij sviatykh" ("Books of Lives of the Saints"), St. Dymytriy (Tuptalo).*